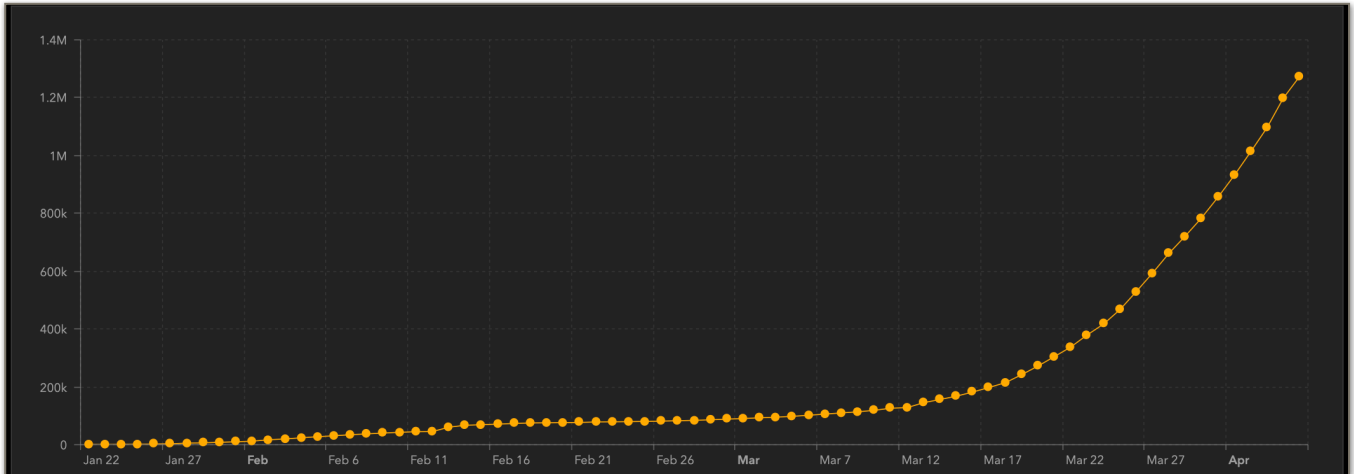

โควิด-19 กับความเหลื่อมล้ำทางสังคม

อุดม ลิขิตวรรณวุฒิ

การระบาดของโรคโควิด-19 มีความรุนแรงขึ้นทุกวันและครอบคลุมไปทั่วโลก รวมถึง 199 ประเทศและอาณาเขต ณ วันที่ 6 เมษายน 2563 มีผู้ป่วยโควิด-19 จากทั่วโลก 1,289,380 คน และผู้เสียชีวิต 70,590 คน¹ แต่ด้วยจำนวนผู้ป่วยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและเป็นการเพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ ซึ่งองค์การอนามัยโลกชี้ให้เห็นว่าในช่วงเริ่มต้นของการระบาดเป็นเวลาถึง 67 วันจึงจะมีผู้ป่วยโควิด-19 ถึง 100,000 คน สำหรับจำนวนผู้ป่วยโควิด-19 แส่นที่สองนั้นใช้เวลาเพียง 11 วัน และจำนวนผู้ป่วยแสด่นที่สามใช้เวลาเพียง 4 วัน² แส่นที่สี่และแสด่นที่ห้าใช้เวลาไม่ถึง 3 วัน จนกระทั่งเร็วขึ้นมีผู้ป่วยเพิ่มขึ้นวันละแสด่นคนตั้งแต่วันที่ 2 เมษายน 2563 ดังที่แสดงในกราฟจากมหาวิทยาลัยจอห์นส ฮอปกินส์ ด้านล่าง

เมื่อโควิด-19 แพร่กระจายมากขึ้นและมีผลกระทบกับคนจำนวนมากนับเป็นพันล้านคน³ สิ่งที่น่าประหลาดใจมากคือโควิด-19 ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางสังคมชัดเจนและรุนแรงมากขึ้น การแพร่กระจายของไวรัสนำไปสู่วงจรที่เสริมสร้างตัวมันเอง (หรือวงจรที่ย้อนกลับป้อนตัวมันเองให้คงอยู่ต่อไป - feedback loop) ทำให้การแพร่กระจายขยายต่อไปเรื่อยๆ และยังไปกว่านั้นความเหลื่อมล้ำทางสังคมเองก็ส่งผลทำให้การระบาดของโควิด-19 เพิ่มมากขึ้นด้วยเพราะความเหลื่อมล้ำทางสังคมกลายเป็นตัวเร่งที่ทำให้โควิด-19 แพร่กระจายได้ง่ายขึ้นและมีผลกระทบรุนแรงมากขึ้น

นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความยืดหยุ่นในเหตุการณ์รุนแรงกล่าวว่าความเปราะบางทางสังคมของคนที่มีอยู่ก่อนแล้วจะยิ่งแย่ลงเมื่อเกิดภัยพิบัติเพราะคนจนจะต้องประสบกับความเสี่ยงมากกว่าคนที่มั่งคั่งหรือทรัพยากรต่างๆ รองรับอยู่หรือคนที่ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจดีที่มีทางเลือก/ทางออกต่างๆ มากกว่าคนจน

ความเหลื่อมล้ำทำให้โควิด-19 รุนแรงมากขึ้นได้อย่างไร

ในบทวิจารณ์ As Coronavirus Deepens Inequality, Inequality Worsens Its Spread โดย Max Fisher และ Emma Bubola ใน The New York Times <<https://www.nytimes.com/2020/03/15/world/europe/coronavirus-inequality.html>> เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2563 อธิบายว่าปัจจัยเสี่ยงสำคัญสองอย่างที่ช่วยให้โควิด-19 รุนแรงถึงตายคืออายุมากและโรคอื่นๆ ที่เป็นอยู่ก่อนแล้ว แต่มีการวิจัยจำนวนหนึ่งที่แสดงว่าปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งคือสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าคนอื่นในสังคมนั้น และมีการวิจัยที่แสดงว่ารายได้ต่ำที่สูงกว่าเส้นแบ่งระดับความยากจนก็ยังคงมีความสัมพันธ์กับการเจ็บป่วยเรื้อรังต่างๆ เช่น เบาหวาน หรือ โรคหัวใจที่มากกว่าคนที่มั่งคั่งได้สูงกว่าในสังคมนั้น และหากความเหลื่อมล้ำขยายเพิ่มขึ้น ความแตกต่างด้านสุขภาพก็จะยิ่งขยายตามไปด้วยเพราะคนที่มั่งคั่งได้ดีกว่าหรือที่มีการศึกษาดีกว่าสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพที่ดีและการศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพดีกว่าคนกลุ่มอื่น

ผู้เชี่ยวชาญวิจารณ์ระบุว่าคนที่มั่งคั่งได้ต่ำของสังคมจะมีความเป็นไปได้ที่จะป่วยเป็นโรคเรื้อรังต่างๆ มากกว่าคนอื่นถึง 10% และจากข้อมูลของผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตจากโควิด-19 ของประเทศจีนทำให้ผู้เชี่ยวชาญเชื่อว่าสำหรับคนที่มั่งคั่งทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำสุดของสังคมแล้ว โควิด-19 มีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า

¹ จาก Johns Hopkins Coronavirus Resource Center <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>

² จาก Coronavirus pandemic is accelerating as cases eclipse 350,000, WHO says โดย Berkeley Lovelace Jr., Noah Higgins-Dunn และ William Feuer ใน <https://www.cnbc.com/2020/03/23/coronavirus-pandemic-is-accelerating-as-cases-eclipse-350000-who-says.html>

³ ตัวอย่างเช่นประเทศอินเดียมีประกาศปิดเมืองทั้งประเทศเป็นเวลา 3 สัปดาห์ส่งผลกระทบต่อประชากรทั้งหมดเป็นจำนวนถึง 1,300 ล้านคน เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2563 หรือสหรัฐอเมริกาซึ่งชาวอเมริกันกว่าหนึ่งล้านคนเกี่ยวข้องกับโควิด-19 ใน The New York Times เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2563 ระบุว่าประมาณ 3 ใน 4 ของประชากรทั้งหมด (247.5 ล้านคน) ต้องอยู่กับบ้าน และในบางรัฐอาจต้องอยู่กับบ้านจนถึงสิ้นเดือนเมษายน 2563

นอกจากนั้นแล้วผู้เขียนอธิบายเพิ่มเติมว่าสำหรับคนยากจนแล้วการป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่างๆจะเกิดขึ้นเร็วกว่าคนอื่นประมาณ 5-10 ปี ซึ่งในกรณีโควิด-19 แล้วเกณฑ์หนึ่งที่ต้องการด้านสาธารณสุขต่างๆใช้ในการกำหนดปัจจัยเสี่ยงต่อการตายคืออายุมากกว่า 70 ปีนั้น สำหรับคนจนแล้วเกณฑ์ด้านอายุจะลดลงมาถึง 55 ปี

เกณฑ์เกี่ยวกับอายุเป็นเพียงเลี้ยวเล็กๆของสถานการณ์จริงเท่านั้นเพราะในประเทศจีน อินเดีย และประเทศอื่นๆอีกมากมายมีคนจำนวนมากที่ทำงานในระบบที่ไม่เป็นทางการหรือทำงานนอกระบบ คนเหล่านี้ไม่สามารถหยุดงานหรือทำงานอยู่กับบ้านได้ (ตามคำแนะนำของรัฐบาลและ/หรือองค์การด้านสุขภาพ) โดยที่ไม่ขาดรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ทำงานด้านบริการหรือขายปลีกที่จำเป็นต้องมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นอยู่เสมอ ดังนั้นคนที่ตามปกติแล้วยังไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพได้ดีเหมือนกับคนอื่นในสังคมกลายเป็นคนที่ต้องแบกรับความเสี่ยงต่อการสัมผัสและติดเชื้อมากกว่าคนอื่นดังที่คนขับรถแท็กซี่ในอิตาลีที่อธิบายกับผู้เขียนว่านอกจากต้องผ่อนส่งบ้านแล้ว เขายังมีค่าใช้จ่ายอื่นๆอีกมากมาย ดังนั้นเขาอยู่กับบ้านไม่ได้ หรือพนักงานเสริฟคนหนึ่งบอกผู้เขียนว่าเนื่องจากร้านอาหารถูกสั่งปิดทำให้เธอไม่มีเงินพอสำหรับจ่ายค่าเช่าบ้าน และสำหรับสถานการณ์ในขณะนี้เงินค่าอาหารสำคัญกว่าเงินค่าเช่า และสิ่งที่เธอกลัวมากกว่าการติดไวรัสคือโรงเรียนของลูกจะปิดก่อนที่เธอจะมีงานทำใหม่เพราะเธอไม่มีเงินค่าน้ำมันรถไปส่งลูกและค่าอาหารกลางวันของลูก ซึ่งความจำเป็นของทั้งสองคนนี้คงไม่ต่างจากคนที่มีความเสี่ยงทางสังคม-เศรษฐกิจต่ำของประเทศอื่นซึ่งส่วนมากเป็นคนหาเช้ากินค่ำ หรือ hand-to-mouth (จากมือสู่ปาก) และไม่มีเงินเก็บหรือทุนสำรองสำหรับกรณีฉุกเฉิน/วิกฤตแต่อย่างใด

นอกจากนั้นแล้วคนจนในเมืองใหญ่ของหลายประเทศที่ไม่สามารถทำงานอยู่กับบ้านได้หรือทำงานออนไลน์ที่ไม่ต้องเจอหรือติดต่อกับคนอื่นโดยตรงได้ คนเหล่านี้จำนวนมากอาศัยขนส่งสาธารณะ เช่น รถเมล์หรือรถไฟใต้ดินซึ่งต้องเดินทางร่วมและอยู่ใกล้ชิดกับผู้อื่นโดยสารถคนอื่นทำให้มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อมากยิ่งขึ้น ในปัจจุบันบริการรถเมล์และรถไฟใต้ดินถูกลดลงมากเนื่องจากการปิดเมืองหรือการจำกัดเวลาทำให้จำนวนรถเมล์และรถไฟใต้ดินมีน้อยกว่าปกติและเพิ่มความแออัดของผู้โดยสารที่จำเป็นต้องใช้บริการ ดังที่ The New York Times มีข่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้เมื่อเร็วนี้⁴

โยแลนโด เอนแคนซิออน (Yolanda Encarnación) ผู้โดยสารรถไฟใต้ดินเมืองนิวยอร์ก ผู้ดูแลคนป่วยที่บ้านซึ่งสามีถูกพักงานทำให้รายได้ของครอบครัวลดลงถึงครึ่งหนึ่งบอกว่า “ฉันไม่ต้องการป่วย ฉันไม่ต้องการให้ครอบครัวของฉันป่วย แต่ฉันต้องไปทำงาน” และเธอไม่รู้ว่าจะมีเงินพอจ่ายค่าเช่าพาร์ทเมนต์หรือไม่

ภาพโดย Gabriela Bhaskar สำหรับ The New York Times

⁴ จาก Some in N.Y.C. Can't Afford to Quarantine. So They Brave the Subway - The New York Times โดย Christina Goldbaum และ Lindsey Rogers Cook เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2563 ใน <https://www.nytimes.com/2020/03/30/nyregion/coronavirus-mta-subway-riders.html>

วงจรเสริมสร้างตัวเองของโรคระบาด

ผู้เขียน As Coronavirus Deepens Inequality, Inequality Worsens Its Spread อธิบายว่าภาวะโรคระบาดขนาดใหญ่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและทำให้สมาชิกของสังคมมีรายได้ลดลง และรายได้ที่ต่ำลงทำให้คนไม่สามารถจ่ายค่าบริการด้านสุขภาพได้เหมือนเดิม ถึงแม้ว่าบริการด้านสุขภาพของหลายประเทศจะเป็นบริการที่ฟรีก็ตาม แต่ก็ยังมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวเนื่องอื่นๆอีกเช่น ค่าเดินทาง การหยุดงานไปโรงพยาบาลทำให้ขาดรายได้ หรือค่าตรวจและยาเพิ่มเติมต่างๆเป็นต้น ทำให้คนรายได้น้อยจำนวนหนึ่งเลือกที่จะรอไปก่อน ผลที่ตามมาคือการเป็นโรคเรื้อรังต่างๆมากขึ้น ส่งผลให้คนทำงานได้น้อยลง และมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น และทำให้คนจนลงไปอีก ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การเป็นโรคต่างๆมากขึ้น

ในการศึกษาโดยนักวิจัยชาวอังกฤษโครงการหนึ่งเมื่อปี 2010 พบว่าครอบครัวที่ยากจนที่มีรายได้จากการทำงานเป็นรายวันหรือรายชั่วโมง เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพเงินสำรองที่มีอยู่จะหมดไปอย่างรวดเร็วทำให้ครอบครัวต้องส่งสมาชิกคนอื่นไปหางานทำเพื่อหารายได้เสริม และเนื่องจากชุมชนมากมายที่อยู่เป็นกระจุกตามสถานภาพทางเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นการที่คนที่มีความเสี่ยงกับการติดเชื้อและที่ได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อสูงอยู่ใกล้ชิดกันทำให้ความเสี่ยงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งตัวอย่างของเรื่องนี้คือการระบาดของไข้หวัดใหญ่ในเมืองนิวฮาเวน (New Haven) ของสหรัฐอเมริกาที่การสำรวจพบว่าสำหรับชุมชนที่คนส่วนมากมีฐานะยากจนอัตราการติดเชื้อไข้หวัดใหญ่สูงเป็นสองเท่าของชุมชนอื่นของเมือง

และจากการศึกษาเกี่ยวกับไข้หวัดใหญ่ในอินเดียพบว่าชุมชนแออัดหรือสลัมในกรุงเดลี เมืองหลวงของประเทศเป็นตัวเร่งของการระบาดของไข้หวัดใหญ่ของทั้งเมือง ซึ่งสะท้อนถึงความจริงว่าสาธารณสุขไม่ใช่ปัญหาสุขภาพของคนแต่ละคนเพียงเท่านั้น แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพของคนทั้งหมด หากคนป่วยคนหนึ่งไม่ได้รับการรักษา คนป่วยคนนั้นก็จะสร้างความเสี่ยงต่อคนที่เหลือทั้งหมด

ณ ปัจจุบันไม่มีใครที่จะบอกได้ว่าวงจรเสริมสร้างตัวมันเองจะหยุดหรือชะลอลงเมื่อไร แต่ที่แน่นอนคือการแพร่กระจายของโควิด-19 ที่ยังไม่ชะลอตัวนี้จะทำให้คนจำนวนมากยากจนลง ตัวอย่างที่เห็นชัดคือในอิตาลีซึ่งในช่วงหนึ่งของการระบาดผู้คนในเมืองต่างๆจะออกมาร้องเพลง *Andrà tutto bene* (ทุกอย่างจะเรียบร้อยดี) ร่วมกันบนระเบียงบ้านหรือดึกที่อยู่อาศัยของตนเพื่อแสดงสปิริตร่วมของความยึดมั่นและร่วมมือกันในการต่อสู้กับโรคระบาดนี้ แต่ในปัจจุบันการแสดงออกดังกล่าวหายไปแล้ว และคนส่วนมากรู้สึกกลัวแต่ไม่ได้กลัวไวรัสเท่ากับความยากจนเพราะคนจำนวนมากไม่มีงานทำและโทษหิวซึ่งจะเห็นได้จากคิวที่ยาวมากตามสถานสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือด้านอาหารแก่คนยากไร้ (food bank) ตามเมืองต่างๆ พนักงานเสิร์ฟอาหารคนหนึ่งกล่าวว่า “การปิดเมืองทำให้ร้านอาหารปิดหมด ผมมีภรรยาและลูกอีกสองคนที่ต้องดูแล และทุกวันนี้ต้องเอาเงินที่เก็บออมไว้ในธนาคารมาใช้ไปวันๆซึ่งไม่รู้ว่าจะเมื่อไหร่จะหมด ผมได้ขอร้องกับธนาคารให้ผ่อนปรนการจ่ายหนี้ของผมไปก่อนแต่ธนาคารไม่ยอม”⁵

การที่คนที่มีฐานะพอมีพอกินต้องหันไปพึ่งบริการสังคมสงเคราะห์ต่างรวมถึงการไปรับอาหารจากสถานสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือด้านอาหารแก่คนยากไร้ไม่ใช่เรื่องขกเว้นหรือเหตุการณ์เฉพาะในอิตาลีหรือยุโรปเท่านั้น แม้แต่สหรัฐอเมริกาที่ถือว่าเป็นประเทศอันดับหนึ่งด้านรายได้ทางเศรษฐกิจ ผู้คนจำนวนมากต้องไปรับอาหารจากสถานสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือด้านอาหารแก่คนยากไร้เช่นกันรวมถึงการไปขอรับเงินจากกองทุนชดเชยการว่างงานของรัฐบาล (unemployment benefits) และส่วนมากเป็นคนที่ไม่เคยทำเช่นนั้นมาก่อน คนที่ต้องพึ่งสวัสดิการเหล่านี้รวมถึง ผู้ดูแลสวน ผู้บริหารโรงเรียน นักศึกษามหาวิทยาลัย เสมียนร้านสะดวกซื้อ พนักงานคลังสินค้า ช่างเสริมสวย ช่างซ่อมรถยนต์ เป็นต้น ซึ่งคนเหล่านี้สูญเสียงานหรือรายได้ลดลงเพราะช่วง 14 วันการทำงานลดลงเนื่องจากมาตรการของรัฐบาลที่พยายามจะควบคุมการระบาด และสำหรับบางคนการที่พวกเขาต้องพึ่งสวัสดิการของรัฐหรือองค์การการกุศลต่างๆนั้นเป็นเรื่องที่น่าอับอายแต่จำเป็นต้องทำเพื่อความอยู่รอด แต่การไปขอรับอาหารจากสถานสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือด้านอาหารแก่คนยากไร้บางครั้งก็เป็นเรื่องผิดหวังเพราะอาหารสำหรับบริจาคหมดไปเสียก่อนดังที่พ่อลูกสองคนหนึ่งที่แต่เดิมมีรายได้อาทิตย์ละ 2,000 เหรียญ (66,028 บาทต่ออาทิตย์) และต้องทำเช่นนี้เป็นครั้งแรกเจอ และเขาบอกกับผู้อาวุโสว่าต้องกิน “แซนด์วิชความหวัง” (wish sandwiches หรือ ขนมปังสองแผ่นที่ไม่มีไส้ในใดใด) แทน⁶

ปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าวจะลุกลามมากยิ่งขึ้นตราบได้ที่โควิด-19 ยังระบาดอยู่และจะทำให้คนเป็นจำนวนมากตกอยู่ในภาวะยากจนและกลายเป็นเชื้อเพลิงป้อนให้การระบาดลุกลามแพร่กระจายต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งธนาคารโลก (World Bank) ทำนายว่าการระบาดของโควิด-19 จะทำให้คนจำนวน 11 ล้านคนในเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิกตกอยู่ในภาวะยากจนต่อไป⁷

⁵ จาก Singing stops in Italy as fear and social unrest mount โดย Angela Giuffrida และ Lorenzo Tondo ใน <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/01/singing-stops-italy-fear-social-unrest-mount-coronavirus-lockdown>

⁶ จาก ‘Never Thought I Would Need It’ - Americans Put Pride Aside to Seek Aid โดย Cara Buckley ใน <https://www.nytimes.com/2020/03/31/us/virus-food-banks-unemployment.html>

⁷ จาก World Bank says about 11 million people could be driven into poverty in East Asia and Pacific โดย PTI ใน <https://www.deccanherald.com/business/world-bank-says-about-11-million-people-could-be-driven-into-poverty-in-east-asia-and-pacific-819573.html> และ Coronavirus: Millions will be left in poverty, World Bank warns โดย Karishma Vaswani ใน <https://www.bbc.com/news/business-52103666>

ผู้หญิงกับโควิด-19

เช่นเดียวกับการแพร่ระบาดของเอชไอวี ผู้หญิงอาจมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโคโรนามากกว่าผู้ชายก็เป็นได้ เพราะพยาบาลส่วนมากเป็นผู้หญิงและผู้หญิงมักจะเป็นคนหลักในการดูแลสมาชิกครอบครัวที่ป่วยด้วย ในข่าวจาก The New York Times ระบุว่าจากทั่วโลกประมาณ 70% ของพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่เป็นหัวหน้าหรือด่านแรกของการรักษาผู้ป่วยจากโรคติดต่อต่างๆเป็นผู้หญิง ในมณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีนซึ่งการระบาดของไวรัสโคโรนาเริ่มต้นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเกือบ 90% เป็นผู้หญิง ส่วนในสหรัฐอเมริกาที่ปัจจุบันเป็นศูนย์กลางของการแพร่ระบาดประมาณ 78% ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นผู้หญิง⁸

ในข่าวผู้เขียนอ้างอิงถึง ดร. เซลีน กาวเดอร์ (Dr. Celine Gounder) แพทย์เฉพาะทางเกี่ยวกับโรคติดต่อและระบาดวิทยาที่กล่าวว่าความเสี่ยงหรือระดับของการสัมผัสกับเชื้อโรคของพยาบาลนั้นสูงกว่าแพทย์เพราะพยาบาลเป็นคนที่ดูแลผู้ป่วยอย่างใกล้ชิด ต้องสัมผัสและต้องเนื้อตัวผู้ป่วย พยาบาลเป็นคนเจาะเลือดและเก็บตัวอย่างเสมหะและเนื้อเยื่อต่างๆที่จำเป็นต้องใช้ในการวินิจฉัยโรค และหน้าที่ความรับผิดชอบดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่พยาบาลหรือผู้ดูแลในสถานพยาบาลคนชรา (nursing homes) ที่กลายเป็นศูนย์กลางของการระบาดของโรคโควิด-19 ในรัฐวอชิงตัน สหรัฐอเมริกาทำด้วย

จากทั่วโลกผู้หญิงเป็นคนหลักในการดูแลความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการดูแลสมาชิกของครอบครัวที่เจ็บป่วยซึ่งจะเพิ่มความเสี่ยงต่อการติดเชื้อสำหรับผู้หญิงที่ยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนั้นแล้ว การเลี้ยงดูลูกหรือเด็กซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของผู้หญิง ในครอบครัวและการปิดโรงเรียนเพื่อควบคุมโรคระบาดจะเพิ่มภาระการดูแลเด็กที่แตกต่าง โรงเรียนเป็นผู้ดูแลในช่วงหนึ่งของวัน ให้แก่แม่ในช่วงเวลาที่ครอบครัวมีความเครียดและความรู้สึกไม่มั่นคงเพราะหยุดงานหรือตกงานอีกด้วย

ข้อมูลจากประเทศจีนแสดงว่าโควิด-19 แพร่ระบาดภายในครอบครัวได้ง่ายเพราะสมาชิกครอบครัวอยู่ใกล้ชิดกัน และสำหรับครอบครัวที่ยากจนแล้ว ที่อยู่อาศัยมักจะคับแคบทำให้การแยกผู้ป่วยออกจากสมาชิกคนอื่นเป็นไปได้ยาก

ความเป็นแม่หรือผู้ดูแลความทุกข์สุขของครอบครัวทำให้ผู้หญิงมีความรู้สึกว่ามีภาระรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น ในช่วงที่โรงเรียนทั้งหมดปิดเพราะโรคระบาดนี้เพิ่มภาระรับผิดชอบด้านอาหารกลางวันสำหรับลูกให้แก่แม่ สำหรับครอบครัวที่ยากจนหรือที่พ่อแม่ทำงานนอกบ้านทั้งคู่นั้นแนวโน้มที่ลูกจะพึ่งพิงอาหารเช้าและอาหารกลางวันที่โรงเรียนจัด ให้แก่เด็กนักเรียนมีความเป็นไปได้สูง และเมื่อลูกต้องหยุดเรียนอยู่กับบ้านเป็นเวลาหลายอาทิตย์เพิ่มความเครียดให้แก่มารดาเป็นอย่างมาก

The New York Times เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2563 มีข่าว Coronavirus and Poverty- A Mother Skips Meals So Her Children Can Eat โดย Manny Fernandez ที่เล่าถึงครอบครัวหนึ่งที่มีลูกห้าคน แม่เป็นทหารผ่านศึกที่พิการทำให้ไม่สามารถทำงานได้ พ่อเป็นช่างไม้ที่ในช่วงวิกฤตเช่นนี้ไม่มีงานทำ เมื่อลูกทั้งห้าต้องหยุดเรียนแม่ต้องพาลูกไปโรงเรียนทุกวันเพื่อรับข้าวกล่องจากโรงเรียนสำหรับเป็นอาหารกลางวันและอาหารเช้า(ของวันถัดไป)ที่โรงเรียนยังคงจัดสรรให้แก่เด็กทุกคนที่ต้องการอาหารของเมืองอยู่ ทำให้ลูกทั้งห้ายังมีอาหารกลางวันกินเป็นประจำทุกวัน แต่แม่เองกินอาหารเพียงวันละหนึ่งครั้งในช่วงเย็นเท่านั้น ซึ่งอาหารเย็นนั้นก็ก็เป็นอาหารที่องค์กรสาธารณกุศลจัดให้สำหรับคนยากจนเช่นกัน ซึ่งแม่บอกกับผู้เขียนว่าหากไม่มีอาหารกลางวันและอาหารเช้าจากโรงเรียนให้แก่ลูกแล้วเธอคงจะเครียดมากจนสติแตก และการที่ลูกมีอาหารกินและเธอต้องอดกินนั้นเป็นสิ่งที่ต้องทำ⁹

(ในข่าวดังกล่าวเอ่ยว่าสำหรับบางแห่งแล้วมากกว่าครึ่งของนักเรียนทั้งเมืองต้องพึ่งอาหารเช้าและกลางวันจากโรงเรียนเพราะครอบครัวมีฐานะยากจน และในช่วงโรงเรียนปิดเพราะโควิด-19 นี้โรงเรียนหลายแห่งยังคงให้บริการอาหารเช้าและกลางวันฟรีแก่นักเรียนอยู่)

ในข่าวของ The New York Times ที่อ้างอิงในหมายเหตุ 8 ยังเอ่ยถึงผู้หญิงตั้งครรภ์ที่จะมีความกังวลและเครียดกว่าปกติเพราะในปัจจุบันยังไม่เป็นที่รู้กันว่าไวรัสโคโรนาจะมีผลกระทบอย่างไรต่อทารกในครรภ์

ในปัจจุบันมีข้อมูลเบื้องต้นที่บ่งบอกว่าการถ่ายทอดไวรัสโคโรนาจากแม่สู่ลูกในครรภ์ไม่น่าที่จะเป็นไปได้ แต่อย่างไรก็ตามศูนย์ควบคุมและป้องกันโรคของสหรัฐอเมริกาเตือนว่าจากการสังเกตพบว่าผู้หญิงที่ติดเชื้อไวรัสตระกูลโคโรนาที่ทำให้เป็นโรคซาร์ส (SARS) และเมอร์ส (MERS) จำนวนหนึ่งคลอดก่อนกำหนดหรือทารกตายเมื่อคลอด แต่ไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าเป็นเพราะเหตุใด

สำหรับผู้หญิงที่ชีวิตคู่อันตรายและถูกคู่ครองทำร้ายหรือคุกคามอยู่ก่อนแล้ว การถูกทำร้ายทางร่างกายและจิตใจอาจเพิ่มมากขึ้นทั้งความถี่และความรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากคู่ครองตกงาน คำสั่งของรัฐที่ห้ามไม่ให้คนออกนอกบ้านจะทำให้สถานการณ์แย่ลงไปเพราะโอกาสที่ผู้หญิงกับผู้ที่ใช้ความรุนแรงต้องอยู่ใกล้ชิดกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และเป็นเวลาติดต่อกันยิ่งมีมากขึ้น และสำหรับคนจนและคนที่มียาได้ต่ำ (ซึ่งความเป็นไปได้ที่จะถูกพักงานหรือเลิกจ้างมีสูงกว่าคนงานที่มีทักษะหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน) ที่พักพิงยอมนับแคบไม่มีที่ทางให้แต่ละคนหลบหลีกกันได้ โอกาสที่ผู้หญิงจะถูกทำร้ายย่อมมีเพิ่มมากขึ้น

⁸ จาก Why Women May Face a Greater Risk of Catching Coronavirus โดย Alisha Haridasani Gupta เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2563 ใน <https://www.nytimes.com/2020/03/12/us/women-coronavirus-greater-risk.html>

⁹ จาก <https://www.nytimes.com/2020/03/20/us/coronavirus-poverty-school-lunch.html>

The Washington Post ฉบับออนไลน์เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2563 รายงานว่าในความพยายามที่จะควบคุมการแพร่ระบาดของโควิด-19 ผู้หญิงจำนวนหนึ่งต้องเผชิญกับสิ่งคุกคามสองอย่างคือไวรัสโคโรนาที่อยู่นอกบ้าน และคนที่ชอบใช้กำลังทำร้ายคนอื่นที่อยู่ในครอบครัว ผู้เขียนข่าวยกตัวอย่างประเทศต่างๆประกอบ เช่น ในกรีนแลนด์ (Greenland) รัฐบาลมีคำสั่งชดเชยเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพราะการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มมากขึ้นอย่างผิดปกติ ในตูนิเซีย (Tunisia) ในช่วงหัววันแรกหลังจากที่รัฐบาลประกาศให้คนอยู่บ้าน โทรศัพท์มือถือสำหรับผู้ที่ประสบกับความรุนแรงในครอบครัวได้รับการร้องเรียนเพิ่มขึ้นถึงห้าเท่า ในประเทศฝรั่งเศสรัฐบาลเปิดศูนย์ร้องเรียนการใช้ความรุนแรงในครอบครัวที่ผู้ร้องเรียนสามารถยื่นเรื่องได้สะดวกโดยการใช้อีเมลส่วนตัวของตัวเอง ในร้านขายของชำซึ่งเป็นสถานที่เพียงไม่กี่แห่งที่ผู้หญิงยังได้รับอนุญาตให้ไปได้ ส่วนประเทศบราซิลซึ่งรัฐบาลกลางยังไม่มีประกาศคำสั่งห้ามคนออกนอกบ้าน บ้านพักสำหรับผู้ถูกใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีคนมาใช้บริการเพิ่มขึ้น 40-50% ในช่วงที่ผ่านมา และในเมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน องค์กรที่ทำงานด้านการป้องกันการใช้ความรุนแรงในครอบครัวรายงานว่าเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าในช่วงการปิดเมือง¹⁰

ผลโดยตรงของการระบาดของโควิด-19 ต่อผู้หญิงที่ถูกทำร้ายในครอบครัวเริ่มได้รับความสนใจและรายงานมากขึ้น ในช่วงที่เกี่ยวข้อใน The Guardian อ้างถึงศูนย์ชดเชยไลน์เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวระดับประเทศของสหรัฐอเมริกา (The National Domestic Violence Hotline) ที่โดยเฉลี่ยมีการโทรร้องเรียนประมาณวันละ 2,000 ราย และในช่วงวันที่ 10-24 มีนาคม 2563 มีผู้ร้องเรียน 951 คนที่ระบุถึงโควิด-19 เมื่อโทรมาร้องเรียน รวมถึงผู้หญิงคนหนึ่งที่ถูกจับจากการถูกทำร้ายแต่ไม่กล้าไปโรงพยาบาลเพราะกลัวติดโควิด-19 หรือผู้หญิงอีกคนที่รู้สึกไม่สบายและมีไข้ในกลางดึกวันหนึ่งจึงถูกผู้ชายที่อยู่ด้วยจับโยนออกนอกบ้านและล็อกประตูไม่ให้เธอกลับเข้ามา หรือผู้หญิงอีกคนที่ถูกสามีที่มักจะใช้ความรุนแรงห้ามไม่ให้เธอออกนอกบ้านโดยใช้โควิด-19 เป็นข้ออ้าง ดังนั้นโควิด-19 กลายเป็นข้ออ้างที่ผู้ใช้ความรุนแรงใช้ควบคุมและทำร้ายคู่ของตน และผู้ที่ถูกทำร้ายไม่สามารถโทรขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่หรือศูนย์ร้องเรียนได้เพราะคนที่ใช้ความรุนแรงยังอยู่ใกล้ใกล้ในบริเวณเดียวกันด้วย¹¹

ผลกระทบต่อผู้หญิงที่สำคัญอีกประการคือผลกระทบทางเศรษฐกิจ คนทำงานไม่เต็มเวลาหรือพาร์ทไทม์ (part-time) และแรงงานนอกระบบ/อาชีพอิสระจำนวนมากเป็นผู้หญิง ซึ่งในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำเช่นนี้คนทำงานเหล่านี้จะเป็นกลุ่มแรกๆที่ถูกให้ออกงานหรือสูญเสียงานและรายได้ไป

แรงงานนอกระบบ โดยเฉพาะในประเทศที่มีรายได้ต่ำหรือระดับกลางมักจะไม่มีประกันสุขภาพให้แกลูกจ้าง ทำให้คนที่ทำงานนอกระบบต้องพึ่งบริการของรัฐซึ่งจะมีปริมาณงานล้นมืออยู่แล้วในช่วงวิกฤต

ยิ่งไปกว่านั้นแล้วในข่าว Why Women May Face a Greater Risk of Catching Coronavirus (ทำไมผู้หญิงอาจเสี่ยงต่อการติดไวรัสโคโรนามากกว่า) ผู้เขียนอ้างถึง ดร. จูเลีย สมิท (Dr. Julia Smith) นักวิจัยเกี่ยวกับนโยบายด้านสุขภาพ (health policy) ที่เอ่ยว่าเมื่อภาวะวิกฤตผ่านพ้นไปแล้วผู้หญิงที่ถูกให้ออกจากงานหรือพักงานจะหางานทำใหม่ได้ยาก และดร. จูเลีย สมิทยกตัวอย่างของการระบาดของโรคอีโบล่าในทวีปแอฟริกาตะวันตกประกอบที่รายได้ของผู้ชายกลับคืนเท่ากับรายได้ของเขาก่อนการระบาดเร็วกว่ารายได้ของผู้หญิง

การเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล (Social distancing)¹²

เนื่องจากโควิด-19 เป็นโรคติดต่อในระบบทางเดินหายใจและช่องทางการติดต่อหลักคือละอองน้ำมูก น้ำลาย หรือเสมหะที่ผู้ป่วยไอหรือจามออกมา ดังนั้นคำแนะนำเพื่อป้องกัน (และควบคุม) การติดต่อที่ได้รับการเอ่ยถึงเป็นอย่างมากคือ social distancing ซึ่งหมายถึงการเว้นระยะห่าง (ประมาณ 2 เมตร) ระหว่างบุคคลเพื่อลดโอกาสในการแพร่เชื้อจากการไอหรือจาม ซึ่งสำหรับคนส่วนหนึ่งแล้วเรื่องนี้เป็นความรำคาญที่ต้องทนแต่เป็นเรื่องที่ทำได้ แต่สำหรับคนจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะคนจนและนักโทษแล้วการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลเป็นเรื่องยากหรือเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้เลย เพราะในทางปฏิบัตินั้นการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลหมายถึงว่าแต่ละคนต้องมีอิสระที่จะแยกตัวออกจากคนอื่นได้ แต่สำหรับคนจน คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดหรือสลัม แรงงานอพยพที่เช่าห้องอยู่รวมกันหลายคนต่อห้อง และนักโทษ การเว้นระยะห่างทำได้ยากหรือไม่ได้เลย

และหากตีความว่า social distancing นั้นรวมถึงการกักกัน กักตัว กักบริเวณ หรือ quarantine (ซึ่งเป็นมาตรการหนึ่งที่แนะนำให้ใช้ในการป้องกันโรคติดต่อต่างๆรวมถึงโควิด-19 ด้วย) ด้วยแล้ว เนื่องจากวิธีต่างๆนี้เป็นการแยกหรือ

¹⁰ จาก Measures to control the spread of coronavirus are a nightmare for victims of domestic violence. Advocates are demanding governments step up. โดย Miriam Berger เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2563 ใน <https://www.washingtonpost.com/world/2020/04/01/measures-control-spread-coronavirus-are-nightmare-victims-domestic-violence-advocates-are-demanding-that-governments-step-up/>

¹¹ จาก In quarantine with an abuser: surge in domestic violence reports linked to coronavirus โดย Sarah Fielding เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2563 ใน <https://www.theguardian.com/us-news/2020/apr/03/coronavirus-quarantine-abuse-domestic-violence>

¹² คำเรียกแทนสำหรับ social distancing ที่สื่อสารได้ตรงและดีกว่าคือ physical distancing ซึ่งสื่อถึงการเว้นระยะห่างทางกายภาพ ปัจจุบันเริ่มมีคนใช้กันมากขึ้น เช่น How science finally caught up with Trump's playbook-with millions of lives at stake โดย Ed Pilkington เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2563 ใน The Guardian <<https://www.theguardian.com/us-news/2020/apr/04/trump-coronavirus-science-analysis>>

กันคนให้อยู่ห่างกันซึ่งทำให้ไวรัสโคโรนาไม่สามารถแพร่ไปสู่ผู้อื่นได้ มาตรการทั้งสองเป็นเรื่องฟุ่มเฟือย หรือความสบาย (luxury) และเป็นอภิสิทธิ์หรือสิทธิพิเศษ (prevededge) สำหรับคนที่มีฐานะดีเท่านั้น

ในสื่อออนไลน์มีข่าวเกี่ยวกับ social distancing โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับอินเดียเนื่องจากอินเดียมีประชากรที่ยากจนจำนวนมาก การเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล การกักบริเวณ และการอยู่กับบ้านหมายถึงความหิวโหยสำหรับคนอินเดียจำนวนมากเพราะประมาณ 80% ของแรงงานของประเทศทั้งหมดประมาณ 470 ล้านคนเป็นคนงานรับจ้างรายวันที่หากินไปวันๆ ด้วยงานเกี่ยวกับการเกษตรหรืองานรับจ้างในเมืองหรือชายของข้างถนน คนงานรายวันเหล่านี้ไม่มีสวัสดิการและไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงานของประเทศ สิ่งของคนงานประเภทนี้กลัวไม่ใช่โควิด-19 แต่เป็นปัญหาที่พวกเขาเผชิญอยู่ทุกวัน เช่น ตำรวจ และความอดอยาก และบางคนคิดว่าหากเขาตายเพราะโควิด-19 อย่างน้อยการตายจะเป็นการหลุดพ้นจากชีวิตที่ยากลำบากในขณะนี้¹³

สำหรับคนจนที่ไม่มีแม้กระทั่งบ้านที่จะอยู่นั้นการทำงานที่บ้านตามคำแนะนำหรือคำสั่งของรัฐบาลต่างๆ เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ ดังที่คนขับรถสามล้อในอินเดียคนหนึ่งเอ่ยกับผู้สื่อข่าวว่า “หากคุณไม่มีบ้าน คุณจะทำงานอยู่กับบ้านได้อย่างไร? บ้านผมก็คืองานผม วันนี้เป็นวันแรกในชีวิตที่ผมต้องไปขอรับอาหารจากการกุศล” (จากหมายเหตุ 13)

การป้องกันการติดเชื้อด้วยการรักษาสูขอนามัยก็เป็นสิ่งที่ทำได้ยากสำหรับคนจนเป็นจำนวนมากของโลก คนจนที่ต้องเช่าห้องอยู่ร่วมกันอย่างแออัดการเว้นระยะห่างจากเพื่อนร่วมห้องเป็นไปไม่ได้ หรือครอบครัวที่อยู่ในชุมชนแออัดที่ต้องใช้ห้องน้ำร่วมกับคนบ้านอื่นและ/หรือที่ต้องออกจากบ้านเพื่อไปเอาน้ำปะปาสาธารณะของชุมชนมาใช้ในบ้านนั้นการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลอย่างสม่ำเสมอหรือการล้างมือบ่อยๆ เป็นเรื่องยากมาก ดังที่ผู้นำชุมชนชาวอาฟริกาใต้คนหนึ่งเอ่ยกับผู้สื่อข่าวชาวอาฟริกาใต้ใน The New York Times ว่า “เราพยายามอย่างที่สุดที่จะรักษาระยะห่างระหว่างคน แต่เราจำเป็นต้องกิน เราจำเป็นต้องอาบน้ำ เราจำเป็นต้องไปห้องส้วม ทั้งหมดนี้เราต้องออกไปทำนอกบ้าน” และอธิบายต่อว่าในชุมชนของเขาบ้านเล็กๆ หลังหนึ่งที่มีเพียงห้องเดียวอาจมีคนอยู่หก-เจ็ดคนหรือมากกว่านั้น ดังนั้นการออกไปอยู่นอกห้องอาจเป็นการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลที่ตึกกว่าด้วยซ้ำไป¹⁴

ผู้โดยสารรถเมลล์ในเมืองอุตตรประเทศ อินเดีย ถ่ายเมื่อปลายเดือนมีนาคม 2563 ภาพโดย EPA

¹³ จาก India's lockdown means hunger for laborers โดย Maria Abi-Habib และ Sameer Yasir ใน <https://www.nytimes.com/2020/03/30/world/asia/coronavirus-india-lockdown.html>

¹⁴ จาก Opinion | How Can You Social Distance When You Share a Toilet With Your Neighbor? In places like South Africa, the severity of the epidemic will be linked to poverty, gender inequality and violent conflict. โดย Mark Gevisser ใน <https://www.nytimes.com/2020/04/03/opinion/coronavirus-south-africa.html>

ข้อแนะนำเกี่ยวกับการล้างมือบ่อยๆด้วยน้ำสะอาดและสบู่หรือการใช้เจลทำความสะอาดมือนั้นเป็นสิ่งที่คนยากจนแทบทุกแห่งทำได้ยาก ดังที่นายแพทย์จากอินเดียคนหนึ่งทวีต (tweet) ว่า “การเว้นระยะห่างทางสังคม (social distancing) เป็นอภิสิทธิ์ มันหมายความว่าคนอาศัยอยู่ในบ้านหลังใหญ่ที่มีเนื้อที่มากพอที่จะทำได้ การล้างมือก็เป็นอภิสิทธิ์เช่นกันเพราะมันหมายความว่าคนต้องมีน้ำประปาในบ้านเอง การล้างมือด้วยเจลก็เป็นอภิสิทธิ์เพราะมันหมายความว่าคนต้องมีเงินซื้อมัน”

และผู้ทวิตตอกย้ำว่า “การถูกสั่งให้อยู่กับบ้าน (lockdown) เป็นอภิสิทธิ์เช่นกัน มันหมายถึงว่าคุณสามารถมีบ้านของตัวเองได้ และวิธีการหลบหลีกการติดไวรัสโคโรนาส่วนมากเป็นเรื่องที่คนร่ำรวยเท่านั้นที่ทำได้ หากว่าไปแล้วโรคที่แพร่กระจายจากการที่คนมีเงินไปตามที่ต่างๆทั่วโลก ตอนนี้มันกำลังจะฆ่าคนจนเป็นจำนวนหลายล้านคน”¹⁵

สำหรับนักสังคมศาสตร์กลุ่มหนึ่งจากมหาวิทยาลัยจอนส์ ฮอปกินส์ การเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลเป็นภาระที่ไม่เท่าเทียมกันเพราะประชากรเปราะบางเป็นผู้ที่แบกรับภาระหรือได้รับผลกระทบจากการเว้นระยะห่างทางสังคมมากกว่าคนที่มั่งคั่งหรือรายได้สูง¹⁶

นักวิชาการกลุ่มนี้เชื่อว่าการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลนี้ช่วยรักษาชีวิตของคนแต่ค่าเสียหายทางเศรษฐกิจของมาตรการนี้สูงมากเช่นกัน สำหรับคนส่วนหนึ่งการเว้นระยะห่างทางสังคมเป็นเรื่องน่าหงุดหงิดแต่พอทำได้ แต่ผลกระทบทางเศรษฐกิจของการเว้นระยะห่างทางสังคมรวมถึงการกักกันและการต้องอยู่กับบ้านเป็นวิธีการที่โหดร้ายสำหรับคนยากจน คนเปราะบาง และคนชายขอบของสังคม ผลกระทบเหล่านี้รวมถึงการสูญเสียชีวิต การเจ็บป่วย และผลกระทบทางจิตใจในระยะยาว และผลกระทบเหล่านี้มักจะถูกมองข้ามไป

ผู้เชี่ยวชาญตัวอย่างว่าการตกงาน การไม่มีงานทำจะทำให้การฆ่าตัวตาย การใช้สารเสพติด การใช้ความรุนแรงในครอบครัว การไม่มีที่อยู่อาศัย (homelessness) และการขาดความมั่นคงด้านอาหาร (food security) มีมากขึ้น และเน้นว่าในสหรัฐอเมริกาและในช่วงที่เศรษฐกิจรุ่งเรืองอยู่การใช้สารเสพติดก็มีผลทำให้อายุคาดเฉลี่ย (life expectancy) ของผู้ใช้ลดลง และการใช้ความรุนแรงในครอบครัวระหว่างคู่ครองก็จะมีมากขึ้นเมื่อคนต้องอยู่กับบ้านด้วยความหงุดหงิดและเครียดในช่วงวิกฤตเช่นนี้

(การคาดคะเนของรัฐบาลกลาง สหรัฐอเมริกาคาดว่าโควิด-19 จะทำให้คนอเมริกันตกงานถึง 47 ล้านคน¹⁷ และในอาทิตย์สุดท้ายของเดือนมีนาคม 2563 ที่ผ่านมามีผู้อพยพไร้บ้านเพิ่มขึ้น 6.6 ล้านคนเพิ่มขึ้นหนึ่งเท่าตัวจากจำนวนผู้อพยพไร้บ้านของอาทิตย์ก่อนหน้า และประมาณครึ่งหนึ่งเป็นคนเชื้อชาติลาตินอเมริกัน ซึ่งโดยมากมีฐานะต่ำกว่าชาวอเมริกันผิวขาวอยู่แล้ว¹⁸)

ผลกระทบดังกล่าวจะเกิดขึ้นกับทุกคน แต่ผู้เชี่ยวชาญสำหรับคนยากจนแล้วผลกระทบเหล่านี้จะมีความรุนแรงกว่าเพราะคนยากจนจะเป็นคนกลุ่มแรกที่ถูกกักกันและมีความยากลำบากมากกว่าคนที่ฐานะดีกว่า คณะผู้เชี่ยวชาญอธิบายว่าคำสั่งปิดเมืองที่ให้ทุกคนอยู่กับบ้านนั้นมีผลกระทบทางลบเช่นกันเพราะสำหรับบางคนแล้วการอยู่กับบ้านไม่ใช่ทางเลือกที่ดี เพราะบ้านไม่ใช่สถานที่ปลอดภัยหรือสะดวกสบายสำหรับพวกเขา โดยยกตัวอย่างเมืองบัลติมอร์ (Baltimore) ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยจอนส์ฮอปกินส์ ครอบครัวยากจนจำนวนมากอาศัยอยู่ในบ้านที่คับแคบที่สร้างแบบถูกไม่ได้มาตรฐานและเป็นอันตราย เด็กๆของครอบครัวยากจนต้องทนอยู่ในบ้านที่อับชื้นมีราขึ้นไปทั่วและเต็มไปด้วยแมลงสาบและหนูและพยาธิสัตว์ที่เป็นตัวนำเชื้อโรคต่างๆ บางครอบครัวมีคนหลายรุ่นอาศัยอยู่ด้วยกัน ซึ่งสภาพความเป็นอยู่เช่นนี้ทำให้การแพร่เชื้อระหว่างคนเป็นไปได้ง่ายขึ้น ดังนั้นการกักตัวหรือกักบริเวณตนเอง (self-quarantine) ตามคำแนะนำในสภาพที่อยู่อาศัยเช่นนี้จะไม่ได้อะไร

ยิ่งไปกว่านั้นในครอบครัวยากจนหลายครอบครัวมักจะมีสมาชิกครอบครัวคนใดคนหนึ่งที่เป็นเหยื่อของการใช้กำลังหรือการล่วงละเมิดต่างๆ ซึ่งในภาวะวิกฤตหรือในช่วงความตึงเครียดนั้นเหตุการณ์เกี่ยวกับการใช้สารเสพติด การใช้ความรุนแรงภายในครอบครัวมักจะเพิ่มมากขึ้นด้วยดังที่เห็นจากรายงานเกี่ยวกับการทำร้ายเด็กและความรุนแรงในครอบครัวที่มีมากขึ้น ดังนั้นคำสั่งให้อยู่กับบ้านทำให้สมาชิกของครอบครัวประเภทนี้เปรียบเสมือนกับถูกสั่งให้ปิดล็อกตัวให้อยู่กับคนร้ายเป็นเวลาติดต่อกันนานนานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และเป็นการตัดขาดพวกเขาออกจากบริการปกป้องคุ้มครองต่างๆที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ คำสั่งให้อยู่บ้านทำให้คนที่ถูกระงับไม่สามารถหลบออกไปข้างนอกเพื่อหลีกเลี่ยงการถูก

¹⁵ จากทวีตของ Dr Jagadish J Hiremath จากเมืองมุมไบ ประเทศอินเดีย อ้างใน A Viral Reminder That 'Social-Distancing Is A Privilege That Poor People Cannot Afford' โดย Georgia Aspinall เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2563 ใน <https://graziadaily.co.uk/life/in-the-news/viral-message-social-distancing-privilege/>

¹⁶ จาก The Unequal Cost of Social Distancing โดย Stefanie DeLuca, Emma Kalish และ Nicholas W. Papageorge ใน <https://coronavirus.jhu.edu/from-our-experts/the-unequal-cost-of-social-distancing>

¹⁷ จาก Coronavirus job losses could total 47 million, unemployment rate may hit 32%, Fed estimates โดย Jeff Cox เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2563 ใน <https://www.cnbc.com/2020/03/30/coronavirus-job-losses-could-total-47-million-unemployment-rate-of-32percent-fed-says.html>

¹⁸ จาก U.S. Latinos among hardest hit by pay cuts, job losses due to coronavirus โดย Jens Manuel Krogstad, Ana Gonzalez-Barrera และ Luis Noe-Bustamante เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2563 ใน <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/04/03/u-s-latinos-among-hardest-hit-by-pay-cuts-job-losses-due-to-coronavirus/>

กระทำความรุนแรงได้ เช่น ไปทำงาน ไปโรงเรียน หรือสถานที่อื่นที่ไม่ใช่บ้าน ดังกรณีต่างๆที่รายงานโดย The Guardian ข้างบน (หมายเหตุ 11)

คณะผู้เขียนอธิบายว่าการถูกล่วงละเมิด ถูกใช้ความรุนแรงมีผลต่อเนื่องด้วยไม่ว่าจะเป็นเรื่องสุขภาพ ผลการเรียนรู้ หรือผลผลิตของการทำงาน และที่ต้องคำนึงอีกประการคือในภาวะวิกฤตภาวะฉุกเฉินเช่นนี้ สถาบันหรือองค์กรและเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ป้องกันการใช้ความรุนแรงและปกป้องช่วยเหลือผู้ถูกกระทำนั้นมักจะยุ่งกับเรื่องฉุกเฉินเฉพาะหน้าจำนวนมากจึงไม่มีเวลาที่จะมาจัดการ/ช่วยเหลือผู้ถูกรกระทำได้เท่าที่ควร

คนข้างถนน/ไร้ที่อยู่

ประชากรเปราะบางหลายกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 มากกว่าคนอื่นรวมถึง เช่น แรงงานอพยพ คนไร้ที่อยู่ (homeless people) และผู้ลี้ภัย/คนพลัดถิ่น ซึ่งเช่นเดียวกับคนยากจนของสังคม แรงงานอพยพ คนไร้ที่อยู่ และ ผู้ลี้ภัย มักจะต้องอาศัยอยู่รวมกันในที่คับแคบแออัดและต้องใช้ห้องน้ำร่วมกับคนอื่นอีกจำนวนมาก ไม่มีน้ำประปาในบ้านหรือในห้องพักต้องออกไปใช้น้ำประปาสาธารณะที่อยู่นอกที่พัก และไม่สามารถเข้าถึงบริการเกี่ยวกับสุขภาพรวมถึงการตรวจการติดเชื้อไวรัสโคโรนาที่สำคัญต่อการป้องกันและรักษา คนเหล่านี้ขาดรายได้ที่สม่ำเสมอและพอเพียงและไม่มีบ้านหรือที่พักที่เป็นสัดส่วนที่จะสามารถอยู่แยกห่างจากคนอื่นและป้องกันไม่ให้ตัวเองติดเชื้อได้

สำหรับคนไร้ที่อยู่นั้นก่อนการระบาดของโควิด-19 จำนวนคนไร้ที่อยู่เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมอยู่แล้วเนื่องจากนโยบายเกี่ยวกับความเข้มงวดทางเศรษฐกิจ (economic austerity) ของประเทศต่างๆทั่วโลกที่เป็นผลพวงของภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ ในอังกฤษและประเทศอื่นๆในยุโรปจำนวนคนไร้ที่อยู่มีเพิ่มขึ้นมากกว่าสิบปีที่ผ่านมาถึง 70% หรือในรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกาในแต่ละคืนมีคนไร้ที่อยู่ในบ้านพักพิงต่างๆทั่วประเทศประมาณ 40,000 คน¹⁹

สำหรับคนไร้ที่อยู่นั้นเมื่อการระบาดขยายเพิ่มขึ้น ตำรวจในพื้นที่จำเป็นต้องเข้มงวดต่อคนไร้ที่อยู่ที่ใช้ข้างถนนเป็นที่พำนักนอนมากยิ่งขึ้น การจัดการกับคนไร้ที่อยู่ในแต่ละเมืองแตกต่างกัน เช่น ในปารีสคนไร้ที่อยู่ถูกกวาดต้อนให้ไปอยู่รวมกันในอาคารยิมเนเซียมต่างๆเพื่อกันไม่ให้พวกเขาออกไปอยู่ข้างนอกตามนโยบายกักบริเวณให้อยู่กับบ้าน หรือในเมืองลาสเวกัส สหรัฐอเมริกา คนไร้ที่อยู่ถูกจัดให้อยู่ในลานจอดรถกลางแจ้ง โดยที่เจ้าหน้าที่รัฐแบ่งพื้นที่ให้คนอยู่แต่ละคนห่างกัน 6 ฟุตเพื่อเป็นการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลตามคำแนะนำ หรือตำรวจในอิตาลีที่ปรับคนไร้ที่อยู่ด้วยข้อหาฝ่าฝืนคำสั่งให้อยู่กับบ้านโดยไม่คำนึงว่าคนเหล่านี้ไม่มีบ้านที่จะอยู่ ซึ่งมาตรการเหล่านี้เพิ่มความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโคโรนาให้กับคนไร้ที่อยู่มากขึ้นไปอีก

นอกจากนั้นแล้วการระบาดของโควิด-19 ทำให้บ้านพักพิงสำหรับคนไร้ที่อยู่จำนวนมากในเมืองต่างๆปิดเพราะขาดอุปกรณ์ป้องกันโรคระบาดเช่น หน้ากากสำหรับปิดปากและจมูก (mask) และถุงมือ หรือถูกปิดเพราะพบผู้ที่มาพักติดเชื้อไวรัสโคโรนาจึงจำเป็นต้องปิดเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดต่อไป หรือสถานสงเคราะห์ด้านอาหารสำหรับคนยากไร้หรือโรงครัวแจกอาหารสำหรับคนจนจำเป็นต้องปิดเพราะขาดงบประมาณสำหรับอาหารหรือขาดอุปกรณ์ป้องกันการติดเชื้อสำหรับเจ้าหน้าที่²⁰

ทั้งที่พักพิงชั่วคราวและโรงครัวแจกอาหารเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนและครอบครัวที่ไร้ที่อยู่โดยเฉพาะครอบครัวที่มีเด็กอยู่ด้วย และที่ต้องคำนึงถึงคือการมีชีวิตอยู่ข้างถนนมีผลกระทบทั้งต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต และที่พักพิงชั่วคราวตามสภาพที่เป็นอยู่โดยมากในปัจจุบันไม่สามารถป้องกันการแพร่ระบาดระหว่างคนที่มาใช้บริการได้เนื่องจากส่วนมากแล้วไม่มีชุดตรวจการติดเชื้อที่น่าเชื่อถือ ในบ้านพักพิงบางแห่งใช้วิธีการแยกผู้ใช้บริการจากการไต่ถามเป็นหลักซึ่งไม่สามารถระบุผู้ที่ติดเชื้อแต่ไม่มีอาการป่วยได้อย่างแน่นอน

ในปัจจุบันมีหลายเมืองในยุโรป เช่น ปารีส ลอนดอน ปราก บาร์เซโลนา และอื่นๆ พยายามเพิ่มที่พักพิงชั่วคราวสำหรับคนไร้ที่อยู่ด้วยการเรียกร้องให้โรงแรม บ้านพักผ่อน และแอร์บีแอนด์บี (Airbnb) ต่างๆในเมืองที่ปัจจุบันมีห้องว่างมากมายให้ใช้ห้องว่างให้เป็นประโยชน์สำหรับคนไร้ที่อยู่ ซึ่งจะได้ผลอย่างไรนั้นคงต้องติดตามกันต่อไป (จากหมายเหตุ 17)

ความจริงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

นักสังคมศาสตร์จากมหาวิทยาลัยจอนส์ ฮอปกินส์ เชื่อว่าการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล การกักกัน/กักบริเวณ และการเก็บตัวอยู่กับบ้านนั้นในระยะยาวแล้วไม่มีความยั่งยืนเพราะดังที่อธิบายไปแล้วผลกระทบของมาตรการเหล่านี้ที่เลื่อมล้ำและมีผลเสียต่อคนจนและคนเปราะบางต่างๆมากเกินไปซึ่งในที่สุดคนจนและคนเปราะบางจำเป็นต้องเลือกระหว่างความจำเป็นเฉพาะหน้าที่คาดการณ์ได้แน่ๆคือความอดอยากกับความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ ซึ่งในความคิดของคนจำนวนมากอาจจะเกิดหรือไม่เกิดก็ได้และคงจะมีเวลาหลีกเลี่ยงได้อยู่

¹⁹ จาก Anger as Las Vegas turns parking lot into 'homeless shelter' โดย Mario Koran เมื่อ 31 มีนาคม 2563 ใน <https://www.theguardian.com/us-news/2020/mar/30/las-vegas-parking-lot-homeless-shelter>

²⁰ จาก Europe's homeless hit hard by coronavirus response โดย Daniel Boffey เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2563 ใน <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/31/europes-homeless-hit-hard-by-coronavirus-response>

ผู้เขียนยกตัวอย่างเพิ่มเติมจากการวิจัยทางพฤติกรรมในช่วงโรคระบาดต่างๆรวมถึงการระบาดของเอชไอวีที่แสดงว่ายังมีคนจำนวนมากที่มีพฤติกรรมเสี่ยงตลอดช่วงเวลาของการระบาดเอชไอวี และผู้เขียนย้ำต่อว่าแม้แต่ในเวลาปกติคนก็ยังมีความเสี่ยงอยู่ เช่นการสูบบุหรี่ทั้งๆที่มีหลักฐานมากมายที่แสดงว่าการสูบบุหรี่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อสุขภาพ

ประการที่สองที่มาตรการเว้นระยะห่างและกักกัน ปิดเมือง (และปิดธุรกิจมากมาย) ไม่มีความยั่งยืนคือเหตุผลทางเศรษฐกิจ มาตรการเช่นนี้หากยืดยาวต่อไปธุรกิจมากมายจะล้มละลายไปตามตามกัน ซึ่งสำหรับผู้ลงทุนและผู้กำหนดนโยบายแล้วเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้

สิ่งหนึ่งที่ผู้เขียนเสนอสำหรับมาตรการที่จะเป็นประโยชน์ต่อคนยากจนในภาวะโรคระบาดคือการตรวจหาเชื้ออย่างเป็นระบบจากตัวอย่างกลุ่มประชากรต่างๆที่สุ่มเลือกอย่างมีแบบแผนเพื่อให้มีความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับการติดเชื้อ/แพร่เชื้อและอัตราการตายในกลุ่มประชากรต่างๆ คณะผู้เขียนเฝ้าว่าในปัจจุบันความพยายามในการยุติหรือชะลอการแพร่ระบาดของโควิด-19 ประสบแต่อุปสรรคเป็นเพราะเราไม่มีข้อมูลดังกล่าวหรือข้อมูลที่มีอยู่ยากต่อการแปลความหมาย เพราะเราไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มประชากรต่างๆที่สุ่มและตรวจอย่างเป็นระบบ คณะผู้เขียนแนะนำว่าข้อมูลเฉพาะกลุ่มจะช่วยให้การออกแบบวิธีการแก้ไขการแพร่ระบาดที่เฉพาะเจาะจงและเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มและที่นำไปสู่ความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าวิธีการแก้ไขแบบครอบจักรวาลที่เราต้องทำอยู่ในขณะนี้

นอกจากนั้นแล้วควรต้องมีการวิจัยที่ไม่เพียงแต่ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของโรคระบาดต่อสุขภาพเท่านั้น แต่ต้องมีการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคมและพฤติกรรมของคนที่มีรวมถึงความพร้อมและศักยภาพของคนกลุ่มต่างๆต่อมาตรการเกี่ยวกับการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล การกักบริเวณและการกักตัวอยู่บ้าน คณะผู้เขียนเน้นถึงความสำคัญของการศึกษาเข้าใจเกี่ยวกับการชั่งน้ำหนักข้อดีข้อเสียของคนที่มีความเสี่ยงที่ต่ำต่อการเป็นโรคโควิด-19แต่มีความเสี่ยงที่สูงต่อมาตรการการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลและการกักบริเวณ และเราควรต้องประเมินประสิทธิผลของระบบสวัสดิการรองรับทางสังคมสำหรับคนเปราะบางที่มีอยู่ในปัจจุบันต่อภาวะวิกฤตเช่นนี้ว่านโยบายอะไรที่มีประโยชน์สามารถป้องกันคนได้เป็นอย่างดีและนโยบายอะไรที่ไม่ได้ผล

นอกจากนั้นแล้วยังมีการแนะนำว่าควรต้องมีการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาททางสังคมของหญิงและชายว่ามีผลกระทบต่อการระบาดของโควิด-19 ในชุมชนอย่างไรบ้าง ตลอดจนจนถึงการให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขปัญหาระบาดของโควิด-19 และในผนวกเอามุมมองของผู้หญิงไว้ในวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆด้วย

ในปัจจุบันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ยังทะลุวงพุ่งขึ้นไปเรื่อยๆและผู้เชี่ยวชาญส่วนมากเชื่อว่าการระบาดยังไม่ถึงจุดสูงสุดหรือแม้แต่ใกล้จุดสูงสุด และมีประมาณกันว่าครึ่งหนึ่งของประชากรโลกซึ่งเท่ากับคนจำนวน 3.9 พันล้านคนถูกสั่งให้อยู่กับบ้าน²¹ ซึ่งคงต้องมีคนจน คนชายขอบ และผู้หญิงเป็นจำนวนมากรวมอยู่ด้วย ดังนั้นยังไม่สายเกินไปที่จะต้องทบทวนมาตรการที่เกี่ยวกับการกักกัน กักบริเวณ การกักตัวอยู่บ้านที่ใช้กันอย่างห้วนแพไปทั่วทั้งที่เป็นอยู่ในที่ต่างๆในขณะนี้และค้นหาวิธีการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ไม่โหดร้ายต่อคนจน คนเปราะบาง และผู้หญิงมาใช้แทน

การละเลยไม่ให้ความสนใจและป้องกันคนยากจนและเปราะบางไม่ให้ติดโรคโควิด-19 นั้นในที่สุดก็จะมีผลต่อสังคมทั้งหมดด้วย เพราะดังที่อ้างถึงไปแล้วข้างบนถึงความจริงที่ว่าสาธารณสุขไม่ใช่ปัญหาสุขภาพของคนแต่ละคนเพียงเท่านั้นแต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพของคนทั้งหมด หากคนป่วยคนหนึ่งไม่ได้รับการรักษา คนป่วยคนนั้นก็สร้างความเสี่ยงต่อคนที่เหลือทั้งหมด

²¹ จาก Coronavirus: Half of humanity now on lockdown as 90 countries call for confinement โดย Alasdair Sandford เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2563 ใน <https://www.euronews.com/2020/04/02/coronavirus-in-europe-spain-s-death-toll-hits-10-000-after-record-950-new-deaths-in-24-hou>